

ОСНОВНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Банківська система може стабільно функціонувати і розвиватися за нормальних економічних умов. Тому банки, як ніхто інший, зацікавлені в тому, щоб у сфері виробництва здійснювались повноцінні відтворювальні процеси, що неможливо без відновлення безперервних інвестиційних циклів.

В Законі України “Про банки і банківську діяльність” визначено, що банк набуває статусу спеціалізованого у разі, якщо більше 50% його активів є активами одного типу. Які ж активи одного типу враховуються при визначенні банку є він інвестиційним чи ні? Довгострокові кредити, як це розглядає Шелудько Н.М. [2]? Може, слід включати також портфельні інвестиції [3], чи також інші цінні папери (облігації тощо) [4]? Тобто чіткості у питанні банківських інвестицій, на сьогодні немає. Це ускладнює віднесення банків до категорії інвестиційних. На нашу думку, необхідно більш чітко визначити категорію банківське інвестування з врахуванням того, що вони спрямовані не на задоволення поточних потреб або на придбання уже створеної вартості, а на забезпечення подальшого збільшення вартості за рахунок будівництва, реконструкції, модернізації, тобто створення нових потужностей сфери виробництва та обігу.

Протягом останніх трьох років спостерігалася активізація інвестиційної діяльності в Україні, що було одним з основних чинників економічного зростання. Динаміка економічного зростання значною мірою була обумовлена не тільки сприятливою кон'юктурою на зовнішніх ринках та зростанням доходів населення і як наслідок підвищення платоспроможного попиту населення, але й зростанням інвестицій в основний капітал, який за перше півріччя 2003 р. збільшився на 27,5% порівняно з відповідним періодом минулого року.

Поряд з такими позитивними кількісними змінами в обсягах інвестування, відбулися деякі позитивні зміни і в структурі інвестицій за рахунок зменшення частки інвестицій підприємств і збільшення частки банківських інвестицій. Якщо в 2001 р. власні кошти підприємств склали 66,3% усіх вкладень в основний капітал, а частка кредитів банків у інвестиції в основний капітал становила лише 2,7% [1], то у першому півріччі 2003 р. - відповідно 63,2% і 8,5%. Зауважимо, що хоча частка кредитів у інвестиції в основний капітал і залишається поки що невисокою, але вона за останніх півтора року зросла більш ніж в 3 рази, і це є позитивним моментом в діяльності банків.

Такі зміни відбулися завдяки зростанням високими темпами довгострокового кредитування. Якщо за перше півріччя 2003 р. кредитний портфель збільшився на 24,9%, короткострокові кредити - на 13,2%, то довгострокові кредити - на 64,2%, тобто темпи приросту довгострокових кредитів у 2,5 рази перевищували темпи приросту кредитного портфеля в цілому. Частка довгострокових кредитів у кредитному портфелі з початку року збільшилась з 22,9% до 30,1%. При цьому суттєво зріс і обсяг довгострокових кредитних вкладень банків щодо ВВП за 2000 - 2003 рр. з 1,9% до 10,2% (за прогнозними даними). Якщо така динаміка збережеться у майбутньому, то можна сподіватися, що найближчим часом структура кредитних вкладень має стати більш інвестиційно орієнтованою.

Однак, незважаючи на такі прогресивні зміни в динаміці та структурі інвестицій, їх обсяг залишається недостатнім для забезпечення стійкого економічного зростання за інноваційною моделлю, а структура залишається недосконалою, недостатньо диверсифікованою.

Хоча довгострокові кредити і зростають високими темпами, але це переважно кредити з терміном погашення до 3-х років. Про це її свідчить середній термін активів по банківській системі, який складає менше року - 254 дні. Головна причина - невисока стабільність ресурсної бази банків. Строкові зобов'язання юридичних і фізичних осіб складають лише 52,9%. А середній термін зобов'язань - лише 154 дні. Саме відсутність в значному обсязі довгострокових ресурсів та значні ризики, що виникають при довгостроковому кредитуванні є одними з основних чинників, що стримують інвестиційні процеси в Україні.

При кредитуванні банки надають пріоритет підтримці поточної діяльності підприємств. Станом на 01.07.2003 р. кредити в поточну діяльність склали 94,4%, а кредити в інвестиційну діяльність - лише 5,6%, хоча вони й зростали більш високими темпами, ніж кредити, надані суб'єктам господарської діяльності. За перше півріччя 2003 р. кредити в інвестиційну діяльність збільшилися на 31,3%, тоді як кредити суб'єктам господарювання - на 22,3%.

Слід звернути увагу на значну розбіжність по банківській системі між сумою довгострокового кредитування і кредитами в інвестиційну діяльність. Станом на 01.09.2003 р.

довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання, склали 16631,0 млн.грн., а в інвестиційну діяльність – 2970,8 млн.грн. (17,9% від довгострокових кредитів, наданих суб'єктам господарювання). Це свідчить про те, що більшість довгострокових кредитів направляється не на інвестиційні потреби, а на поточні потреби.

Структура кредитів, наданих суб'єктам господарської діяльності, станом на 01.07.2003 р. виглядає наступним чином. Кредити в поточну діяльність дорівнюють 30547,0 млн. грн. або 65,4 %, кредити за експортно-імпортними операціями – 6441,9 млн. грн. або 13,8%, кредити за внутрішніми торговельними операціями – 4538,4 млн. грн. або 9,7 %, кредити в інвестиційну діяльність – 2599,9 млн. грн. або 5,6%, враховані векселі – 1195,6 млн. грн. або 2,5 %, овердрафт - 1185,2 млн. грн. або 2,5 %, репо – 70,7 млн. грн. або 0,2 %, факторинг – 36,0 млн. грн., або 0,1 %, інші – 91,9 млн. грн. або 0,2 % [1].

Зазначимо, що хоча кредити в інвестиційну діяльність порівняно з 2000 р. зросли більш ніж в 3 рази, обсяги їх не відповідають потребам забезпечення розвитку економіки за інноваційною моделлю. Про це свідчить і розподіл кредитів, наданих суб'єктам господарювання за видами їх діяльності: оптова та роздрібна торгівля, торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту – 17851,5 млн. грн. або 38,5 %, промисловість – 17257,2 млн. грн. або 37,2%, (у тому числі: машинобудування та металообробка – 3367,6 млн. грн. або 7,3%, харчова промисловість – 4295,4 млн. грн. або 9,3%, легка промисловість – 727,6 млн. грн. або 1,6%, хімічне виробництво, виробництво коксу, продуктів нафто-перероблення та ядерного палива – 2590,5 млн. грн. або 5,6%, металургія – 2022,3 млн. грн. або 4,4%, виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – 1571,8 млн. грн. або 3,4%), сільське, лісове господарство, мисливство та рибальство – 4147,0 млн. грн. або 8,9%, будівництво – 1223,0 млн. грн. або 2,6 %, транспорт та зв'язок – 2009,0 млн. грн. або 4,3 %, охорона здоров'я та соціальна допомога – 140,3 млн. грн. або 0,3 %, освіта 36,1 млн. грн. 0,1% та інші – 3744,6 млн. грн. або 8,1 %. Незважаючи на перерозподіл кредитних ресурсів зі сфери обслуговування у виробничу сферу, значна частина кредитних коштів продовжує спрямовуватися у невиробничу сферу, головним чином у торгівлю та посередництво у торгівлі, а не в реальний сектор економіки.

Говорячи про причини невисокої інвестиційної активності українських банків, як правило звертають увагу на високі процентні ставки за кредитами, наданими банками, що робить інвестиційні кошти дорогими і недоступними для більшості потенційних користувачів довгострокових кредитів. З метою стимулювання процесів кредитування реального сектору економіки, Національний банк неодноразово знижував облікову ставку до 7,0%, що є рівнем обов'язкового резервування. Було скасовано резервування за довгостроковими депозитами фізичних і юридичних осіб, що мало стимулювати залучення довгострокових депозитів, які повинні були трансформуватися в довгострокові кредити. Були внесені зміни до Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, які передбачають часткове звільнення зарезервованих коштів для кредитування економіки та інші (рис. 1).

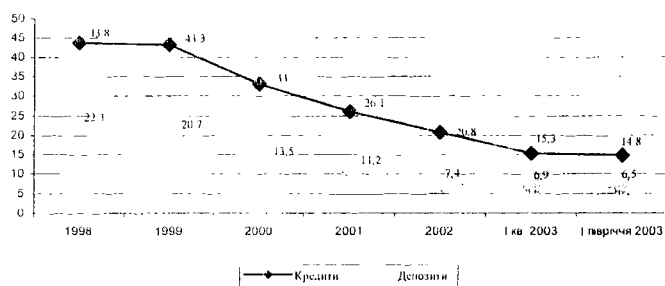

Рис. 1. Зміна процентних ставок за кредитами та депозитами за 1998-2003 рр.

Такі зміни дозволили банкам знизити процентні ставки за кредитами з 33,0% в 2000 р. до 14,8% в першому півріччі 2003 р. Однак, результати діяльності банківської системи засвідчують, що вирішальний вплив на рівень процентних ставок за кредитами мають ринкові чинники, адже основна проблема полягає у ризиках, які закладаються банками у ціну кредитів. А ризики залишаються значними, оскільки значна кількість підприємств є збитковими і має великі обсяги простроченої дебіторської і кредиторської заборгованості.

Зниження ризику кредитно-інвестиційних операцій є необхідною умовою зростання інвестиційної діяльності банків.

Недостатня інвестиційна активність банків обумовлена певною мірою об'єктивним фактором – рівнем розвитку банківської системи України, яка перебуває в стадії становлення. Десятьом найбільшим банкам України належить усього близько 8,8 млрд. дол. США активів. У той час як оптимальний обсяг активів одного банку у США становить від 5 до 10 млрд. дол. На 22 банки першої та другої груп припадає 70% активів і зобов'язань банківської системи, а на 98 малих банків IV групи лише біля 15%. Малі банки об'єктивно не в змозі здійснювати серйозні інвестиційні вкладення в реальний сектор економіки.

Банкам також складно нарощувати інвестиційну діяльність в умовах недостатньо розвинутого фондового ринку. Про це свідчать і значення нормативів інвестування в цілому по системі, які на 01.08.2003 складала: норматив інвестування в цінні папери за кожною установою – 3,37% при нормативному значенні не більше 15%, а норматив загальної суми інвестицій (не більше 60%) – 9,43%. Тобто банківська система має можливості нарощування інвестиційної діяльності, не перевищуючи допустимого ризику. Однак стримуючим фактором тут є недостатня розвиненість фондового ринку в Україні.

Слід зупинитись на такій проблемі, як віднесення банків до категорії інвестиційних. Скільки в Україні було банків з назвою "інвестиційний", які вже ліквідовані або реорганізовані. І на сьогодні є 4 банки, в назві яких є слово інвестиційний. Але якщо ми подивимося на їх структуру балансу та згадаємо критерії, визначені в статті 4 Закону України „Про банки і банківську діяльність” щодо віднесення банків до категорії спеціалізованих, то ці банки за своєю суттю не відрізняються від інших універсальних банків.

Отже, активізація процесів банківського інвестування є важливою складовою інвестиційного процесу в Україні. Вона повинна забезпечити реальні зрушення в економіці, перехід її на якісно інший рівень розвитку та інтенсивний тип відтворення.

Література:

1. Економіка України у 2001 році // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 15. – С.6.
2. Шелудько Н.М. Інвестиційний процес: оцінка ролі й участі банків // Фінанси України. – 2003. – № 8. – С. 121 -126.
3. Вожжов А., Попова Н. Інвестиційне кредитування комерційних банків: зміст і вимоги до формування ресурсної бази // Банківська справа. – 2003. – № 1. – С.73 – 79.
4. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій.- Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2001. – С. 43,48.

Чевганова В.Я., Чичкало-Кондрацька І.Б.

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Однією з причин кризового фінансового стану на більшості українських підприємств є низький рівень фінансового менеджменту. Управління фінансовими потоками – один з важливих нових, але недостатньо ще глибоко розроблених напрямів вітчизняного фінансового менеджменту.

Фінансовий потік, що обслуговує практично всі напрямки діяльності підприємства, фахівці називають “системою “фінансового кровообігу” господарського організму підприємства” [1]. Ефективно організовані фінансові потоки підприємства свідчать про його “фінансове здоров'я”, дозволяють отримати певні конкурентні переваги, які необхідні для поточного і перспективного розвитку, сприяють досягненню високих кінцевих результатів діяльності та стійкого зростання. Безперечно, серед показників, що використовуються для оцінки ефективності діяльності підприємства, фінансовий потік є одним із найважливіших. Систематичний аналіз і контроль руху грошових коштів на підприємстві допомагає забезпечити його платоспроможність та фінансову стійкість, що особливо актуально в умовах хронічних неплатежів в економіці України.

За останні роки в Україні як у науковій та навчальній, так і в практичній фаховій літературі усе більша увага приділяється питанням дослідження фінансових потоків. Це пов'язано із реформаційними процесами в економіці України та поглибленням її інтеграції у світову